

Modális erő – modális minőség

Adalékok a nyelvi modalitás korpusz alapú vizsgálatához

1. Bevezetés. Jelen dolgozatomban a nyelvi modalitás problémáját egy a szakirodalomban megszokottnál tágabb perspektívába szeretném helyezni. A számítógépes eszközök fejlődése a nyelvészeti kutatások számára lehetőséget teremt teljes diskurzusok átfogó vizsgálatára. Mivel a diskurzusok általában igen nagy mennyiségű szövegben reprezentálódnak, amelyeket a kutató már nem képes áttekinteni, szükség van az automatikus és félautomatikus kiértékelésekre, amelyek a kutató saját empirikus kvalitatív vizsgálatait motiválják, alátámasztják és kiegészítik. Ugyanakkor nem lehet „vakon megbízni” a teljesen automatikus, frekvenciavizsgálatokra alapuló kvantitatív eredményekben, hanem azokat gondosan kiválasztott szövegek elemzésével validálni kell.

KUGLER (2020) tanulmányában a modális erő mérhetőségének lehetőségét vizsgálja a *talán*, *valószínűleg* és *vélhetőleg* módosítószók esetében kérdőíves felmérések segítségével. Arra a következtetésre jut, hogy „az episztémikus-inferenciális modalitás jelölőinek előfordulásai igen összetett konstruálási mód részeként dolgozódnak fel. Funkcionális leírásuk a diskurzus mentális modelljének világában lehet sikeres” (KUGLER 2020: 432). Az adatközlők is nehezen határozták meg a kontextus nélkül megadott kifejezések modális erejét, és inkább csak a legnagyobb és a legkisebb modális erősséget értékelték egyhangúlag (KUGLER 2020: 434). Mindazonáltal feltételez egy sémaszintű modális erőt, amely a tipikus kontextus sematizációját is magában foglalja, és amely részévé válik a módosítószó jelentésének (KUGLER 2020: 435, 439). A további vizsgálatok irányát a sematikus kontextus és a tipikus modális erősség összefüggése kutatásában határozza meg.

Nem vitatva KUGLER eredményeit és a felvetett kérdéseket, a jelen dolgozatban egy alternatív kutatási irányt vázlok fel. Kiinduló feltételezésem szerint a modális erő szoros összefüggésben a modális minőséggel (meghatározását l. lent) szövegrészletekben, illetve teljes szövegekben válik tetten érhetővé, és nem kizárólag egyes kifejezésekhez kötődik, hanem valamennyi, az adott szövegrészletben található, modális jelentéssel bíró kifejezőeszköz összjátékának eredménye. Minden szöveg mögött feltételeznünk kell egy szociálisan megosztott tudást, amely konkrét formában az adott diskurzushoz tartozó többi szövegben van jelen, és amelyből a diskurzus résztvevői, a megnyilatkozó és az intendált befogadók olyan mértékig részesülnek, amilyen mértékben részt vettek eddig az adott diskurzusban és mentálisan feldolgoztak ehhez tartozó szövegeket (vö. HABSCHEID 2009: 72). A megnyilatkozó a szövegalkotás során mindig kifejezi viszonyát ehhez a diskurzus-háttérhez, ezáltal pozicionálja önmagát és a többi résztvevőt a diskurzusban, de ezt általában nem egyetlen kifejezéssel, hanem kifejezések egész sorának használatával teszi. Ezáltal ugyan a vizsgálat a sémaalapú megközelítéstől a nyelvhasználat alapú vizsgálat felé tolódik el, de mivel séma és használat között nem

vonható éles határ, és a mentális sémák a jellegzetes, tipikus használati módokból absztrahálódnak (vö. TOLCSVAI 2017: 57–59), a használatalapú vizsgálatok fontos adalékkal szolgálnak a tipikus kontextus kereséséhez is.

2. Episztemikusság és diskurzus: elméleti alapok. Mivel kutatásaim középpontjában német–magyar összehasonlítás áll, az elméleti keretek nagyrészt a germanisztikai nyelvészeti szakirodalomra alapulnak. A germanisztikában az episztemikusság kategóriáját a modális logika és az ebből levezetett grammatikai sajátosságok irányából (vö. KRATZER 1991, kritikájához pedig ABRAHAM 2009: 261) a *p r a g m a t i k a* és a *d i s k u r z u s* irányába történő fokozatos elmozdulás jellemzi. Ezzel párhuzamosan pedig mára szinte teljesen feloldódott a korábbi objektív–szubjektív dichotómia (vö. LYONS 1977: 798–799, feloldásához vö. HUNDT 2004). Míg DIEWALD (1999) csak a modális deixis grammatikalizált kifejezőeszközeire összpontosít, LEISS (2012: 39) összehasonlítja a grammatikalizált és a lexikális elemek funkcióit, ABRAHAM (2012) pedig a nyelviileg kifejezett modalitást az *illocutionary force* kategóriája alá sorolja.

Az igazi szemléletváltást azonban a diskurzusnyelvészet előtérbe kerülése hozta magával. ÁGEL már 1999-ben rámutatott arra, hogy az írásbeli kultúrákban a megnyilatkozó folyamatosan és szükségszerűen pozicionálja önmagát, és ezáltal legalábbis indirekt módon a diskurzus többi résztvevőjét is a megnyilatkozó igazságtartalmához képest. A literális kultúrákban a kimondott szó elveszíti az orális kultúrákban betöltött mágikus szerepét, és egy igaz-hamis tengelyen szemantizálódik, amelynek mentén a diskurzus résztvevői meghatározzák önmaguk és egymás pozícióját (vö. ÁGEL 1999: 174). Ez a gondolat összhangban áll a szociálfilozófus MICHEL FOUCAULT (1972) elméletével, aki az európai kultúrtörténetben „platóni fordulat”-nak nevezi a literális kultúra térnyerését. A megnyilatkozásnak a megnyilatkozó szempontjából mérhető igazságértéke azért skaláris mérték, mert a diskurzus során annak résztvevői folyamatosan konfrontálódnak azzal, hogy ítéleteik nem feltétlenül esnek egybe mások ítéleteivel. Ezáltal szükségessé válik a saját ítéletek relativálása (vö. ÁGEL 1999: 181).

Ezen a ponton ki kell térnem arra, hogy az angolszász *discourse analysis* és a FOUCAULT elméletére alapuló kontinentális diskurzusnyelvészet szemléletmódjában lényeges hangsúlyeltolódás figyelhető meg. Az angolszász megközelítés a diskurzust általánosságban a szöveg szintje fölötti nyelvi szintnek tekinti, annak a közegnek, amelyben a megnyilatkozások történnek, ahol a résztvevők egy közös figyelmi jelenetnek keretei között nyelvi szimbólumok segítségével egy vagy több referenciális jelenet jön létre. A kutatások nemegyszer hétköznapi, informális beszélgetések elemzésére irányulnak, a diskurzus résztvevői egyének, akik az adott diskurzusban megnyilatkoznak.¹ Ebben a paradigmában jött létre a diskurzusjelölők kategóriája, amelyek alapvetően pragmatikai konnektorok, a diskurzus koherenciájának létrehozói és kifejezői, és elsődlegesen a spontán beszélt nyelvre jellemzőek (vö. DÉR 2020).

¹ Ebben a tág értelemben a diskurzust TÁTRAI is a megnyilatkozások természetes közegének, a mindennapi beszélgetést pedig protodiskurzusnak tekinti (TÁTRAI 2011: 70, 74).

FOUCAULT ezzel szemben az emberi kommunikáció általános kognitív sajátosságai helyett annak társadalmi és intézményes vonatkozásaira összpontosít. A diskurzus szerinte a társadalom fenntartó és mozgató ereje, amely kapcsolatot teremt az egyén és az intézmény között, meghatározza az emberi kommunikáció intézményes kereteit és az egyén lehetséges szociális szerepköreit, valamint körülhatárolja az egyéni cselekvés lehetőségeit. Ezáltal a tudományos érdeklődés középpontjába az intézményesített diskurzus kerül, amelyben az egyes megnyilatkozók nem csak, sőt elsősorban nem individuumként vesznek részt, hanem szociálisan meghatározott szerepben, valamely intézmény képviselőjeként. Így például egy miniszteri sajtókonferencián nem egyes emberek személye áll az előtérben, hanem a lapjukat képviselő kérdező újságírók, valamint a kormányt, illetve az adott minisztériumot képviselő miniszter szerepe. A mai német diskurzusnyelvészetben szinte egyáltalán nem vizsgálnak informális családi vagy baráti beszélgetéseket, annál inkább társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális problémák köré épülő sajtó- és médiadiskurzusokat, illetőleg szaknyelvi, tudományos diskurzusokat. FELDER (2013: 14–15) a tényeket is diszkurzív konstrukciónak tekinti, vagyis olyan tudásanyagként, amely azáltal jön létre, hogy valaki a diskurzusban kimondja, mások pedig elhiszik. Ebben az értelemben a tények is alapvetően vitathatók. WARNKE–SPITZMÜLLER (2008: 15) szerint a diskurzusnyelvészet célja a diskurzus során létrejövő tudás rekonstruálása a szövegek elemzése segítségével. SPITZMÜLLER egy későbbi kerekasztal-beszélgetés során hozzáteszi, hogy „a diskurzusokban egészen alapvetően arról van szó, hogy kialakítsunk bizonyos pozíciókat, autoritásokat, szociális hierarchiákat, valamint szociális pozicionálásokat” (KELLER et. al. 2015: 189; saját fordítás – P. A.).²

Ebben a paradigmában kiemelt jelentősége van az episztemikusság nyelvi kifejezőeszközeinek, ezek ugyanis különösen fontosak a szociális hierarchiák és pozicionálások szempontjából. Az általam vizsgált kifejezések és a diskurzusjelölők kategóriája között ugyan van némi átfedés, de egyrészt az episztemikus kifejezések egy része propozicionális jelentéssel is bír, másrészt a vizsgálat célja és módszere is más. Nem azt vizsgálom, hogy az egyes diskurzusrészletek hogyan kapcsolódnak egymáshoz, hanem hogy a diskurzus résztvevője hogyan pozicionálja önmagát és az általa közölt információkat a közös tudást jelentő diskurzuháttér előtt.

A modális erőt a leírtak alapján diszkurzív kategóriának gondolom, és nem húzok éles határt a grammatikalizált és lexikális kifejezőeszközök között. Mivel a grammatikalizálódás folyamat, a határ amúgy is elmosódott. Egy parentetikus beszúrt *azt hiszem / úgy vélem / álláspontom szerint* az adott diskurzusban hasonló szereppel bír, mint a mondatba integrált episztemikus módosítószó, vagy akár az episztemikus *-hat/-het* képzővel kifejezett bizonytalanság. Sőt, a szöveg

² A pozicionálását itt is szűkebben kell értelmezni, mint amit a kognitív nyelvészetben általában a megnyilatkozó szituáltsága alatt értenek. Az intézményesített diskurzusokban a megnyilatkozó nem a saját személyét, hanem szociális szerepét helyezi el az adott társadalmi hierarchiában, illetve a diskurzus keretében aktuális hatalmi viszonyok között. Kicsit leegyszerűsítve a megnyilatkozó alapvetően nem saját nevében lép fel, hanem újságíróként, politikusként, szakértőként, munkáltatóként, munkavállalóként stb. (A pozicionálás kategóriáját a diskurzusnyelvészetben kimerítően elemzi SPITZMÜLLER–FLUBACHER–BENDL 2017.)

értelmezése során akkor is érzékeljük a modális erőt, ha az episztemikus kifejezés nem a megnyilatkozóhoz, hanem valamely más diskurzusrésztvevőhöz van lehorgonyozva. Ha egy újságcikkben azt olvassuk, hogy *A virológus valószínűnek tartja az oltóanyag hatékonyságát a vírus mutációival szemben is*, ezáltal a megnyilatkozó, jelen esetben az újságíró nem csak egy harmadik személy véleményét közvetíti, hanem a közölt, egyébként elvileg vitatható tényt valószínűsíti.³ A valószínűség fokának meghatározásakor ugyanakkor egyáltalán nem közömbös, hogy a következő mondatban az áll-e, hogy *Ezzel más szakértők is egyetértenek*, vagy hogy *Sok más szakértő azonban kétségeket fogalmazott meg ezzel kapcsolatban*. Az értelmezést tehát a diskurzus teljes ko- és kontextusa alakítja.

3. Szövegtörzs használata: módszertani alapok. A kutatások empirikus bázisa az ún. Budapesti korpusz, egy tematikusan rendezett, mindkét oldalon POS-annotált német–magyar összehasonlító szövegtörzs, amelyet az ELTE Germanisztikai Intézete és a Heidelbergi Egyetem közös projektje során építettünk fel a 2010-es években. Ebből a jelen tanulmányban bemutatott vizsgálatokhoz a német oldalon egy 27 millió tokenből, a magyar oldalon pedig egy 19,5 millió tokenből álló részkorpuszt használtam. A szövegeket többé-kevésbé véletlenszerűen válogattam össze, itt a tematikus vonatkozás nem volt releváns.

A korábbi korpusz alapú vizsgálataim (vö. PÉTERI 2015) helyett ehhez a kutatásokhoz korpuszvezérelt vizsgálati módszert választottam.⁴ TOGNINI-BONELLI (2001: 84) szerint a *corpus-driven* módszerrel a kutató nem saját hipotéziseiből indul ki, hanem mintegy hagyja magát, hogy a korpuszból nyert adatok vezessék: „In a corpus-driven approach the commitment of the linguist is to the integrity of the data as a whole, [...] recurrent patterns and frequency distributions are expected to form the basic evidence for linguistic categories” (magyarul: „A korpuszvezérelt megközelítés esetén a nyelvész elkötelezett az adatok teljességének integritása iránt [...] a nyelvi kategóriák alapvető bizonyítékául várhatóan az ismétlődő mintázatok és gyakorisági eloszlások szolgálnak” – saját fordítás, P. A.). PERKUHN (2007: 467) a korpuszvezérelt módszer esetében olyan értékelő rendszer kidolgozását tartja fontosnak, amelyhez a kutató a későbbiek során kötelezően tartja magát, és amelynek segítségével a korpuszból kinyert adatok az adatmennyiség egészére vonatkoztatva értékelhetők ki, első lépésben kvantitatív módon. A kvalitatív elemzés csak ez után következik. A talált jelenségek magyarázatához természetesen lehetőség van már meglévő modellek, elméletek bevonására is.

A korpuszvezérelt módszer segítségével a kutató használati mintákhoz jut a nyelvreírás minden szintjén. Ezek lehetnek jellemző, gyakran előforduló szókapcsolatok, de komplexebb jelenségek, például metaforák, retorikai alakzatok és szövegszintű szerkezetek is. BUBENHOFER (2016: 22) *mint*a alatt komplex nyelvi jeleket, illetve jelek egymáshoz kapcsolódását érti, amelyek a korpuszvezérelt

³ Ezt BUSSE (2008: 66) azzal magyarázza, hogy a nyelvi kifejezések a diskurzusba ágyazott szövegben „evokatív erővel” bírnak, egy egész tudáskeretet hívnak elő, amely messze túlmutat a szigorúan vett szemantikai (sematikus) jelentésen.

⁴ A két módszert részletesen összehasonlítja SIMON (2018: 5–6), aki egyben óv a túlságosan merev elkülönítéstől is.

módszer segítségével kimutathatóan gyakran ismétlődnek egy diskurzus szövegében, és hasonló nyelvi jelek vagy jelkapcsolatok létrehozásához szolgálnak alappul. A kognitív sémától az különbözteti meg őket, hogy az utóbbi absztrakt és generalizált tudásanyag, míg a minta konkrét nyelvi szerkezet, amely azonban nem csupán az individuális nyelvhasználat része, hanem valamiféle konvencionizált forma, amely más diskurzusrésztvevőknél hasonló formák használatát motiválja. Ezáltal a minta egyfajta átmenetet képez a séma és a példány között (vö. TOLCSVAI 2017: 58). A BUBENHOFER által bevezetett mintafogalom jól alkalmazható az episztemikus kifejezéseknek az egy szövegen belüli egymáshoz kapcsolódásának megragadására. Nem valamiféle szabályrendszerrel van szó, hiszen a megnyilatkozó végső soron szabadon választja meg, hogy a szövegben milyen episztemikus kifejezéseket használ. Ugyanakkor a korpuszvizsgálat során kimutatható, hogy amennyiben a megnyilatkozó egy adott T szövegben egy tetszőleges K_0 episztemikus kifejezést használ (függetlenül attól, hogy K_0 grammatikalizált vagy lexikális kifejezőeszköz-e), akkor a K_0 kifejezéshez gyakran kapcsolódó K_1 , K_2 stb. kifejezések az adott szövegben nagyobb valószínűséggel fognak előfordulni, mint a teljes korpuszban. Vagyis a megnyilatkozó többnyire mégsem ötletszerűen választja meg a kifejezéseit, hanem egy bizonyos episztemikus háttérrel akar létrehozni, amelyhez meghatározza a saját viszonyát is, és ehhez előzetesen bevált, általa ismert mintákat használ.

BUBENHOFER minták alatt érti a diskurzusra jellemző gyakori szókapcsolatokat, ún. *k o o k k u r r e n c i á k a t*. A gondolatmenetet a modalitás vizsgálatára alkalmazva az egy szövegen vagy diskurzusrészleten belül előforduló, vagyis „együtt járó” episztemikus kifejezéseket szövegszintű kookkurrenciának tekinthetjük akkor is, ha nem egy szintagmán vagy egy mondaton belül jelennek meg. Jelentésük ugyanis túlmutat a mondat keretein, az episztemikus háttérre vonatkozik, ezért akkor is együttműködnek, ha a szövegben távolabb állnak egymástól.

A vizsgálat során ugyan episztemikus kifejezések előzetesen összeállított listájából indulok ki, azonban ezek együttes előfordulását a teljes korpuszban automatikus kvantitatív elemzésnek vetem alá, és az így kapott eredményekből megalkotott kategóriákat helyezem be a választott elméleti modell keretébe. Ezért – bár a vizsgálati módszerek sem különíthetők el tisztán egymástól – a vizsgálat alapvetően korpuszvezéreltnek tekinthető.

4. A vizsgálat részletes leírása. A vizsgálat első lépésében átfogó nyelvtanok és szakirodalmi adatok segítségével összeállítottam az episztemikus modalitás grammatikalizált kifejezőeszközeinek (módbeli segédigék, módosítószók és árnyaló partikulák), valamint szótárak és transzformációs tesztek segítségével az episztemikus jelentésű lexikális kifejezőeszközök (igék, főnevek, melléknevek) listáját. Az összeállítást nagy gonddal, előre meghatározott módszerek segítségével végeztem, amelyeket itt nem tudok részletezni, de máshol részletesen bemutattam (PÉTERI 2016). A lista ennek ellenére nem teljes. Teljes lista összeállítása a kifejezések rendkívüli változatossága miatt valószínűleg nem is lehetséges. Az automatikus kvantitatív vizsgálat szempontjából megoldhatatlan problémának tűnt a homonímia, illetve poliszémia kezelése, vagyis hogy egy adott kifejezőeszköz

a szövegben episztemikus és nem episztemikus jelentésben is előfordulhat, amelyet a korpuszelemző program nem tud elkülöníteni. Így például az egyik leggyakoribb episztemikus jelentésű ige, a *tart*, nem episztemikus jelentéssel is bír (pl. episztemikus: *Jónak tartom a dolgozatot.* ← 'Úgy vélem, hogy a dolgozat jó' vs. nem episztemikus: *Pistának tartom a létrát, hogy fel ne boruljon.*). Azonban egyrészt ezen kifejezések esetében az episztemikus jelentés sokszorta gyakoribb, mivel absztraktabb, másrészt a nem episztemikus jelentésű kifejezés feltehetően nem szolidarizál episztemikus kifejezésekkel, vagyis abban az esetben véletlenszerű előfordulási gyakoriságokat fogunk mérni, amely nagy mennyiségű példanyag esetében a statisztikai kiértékelést nem befolyásolja.

A második lépésben egy saját készítésű, Python programnyelven írt programot futtattam le a korpuszon. A program végigmegy a listában szereplő episztemikus kifejezéseken (K_1 , K_2 stb.), megkeresi a szövegekben az adott kifejezés összes előfordulását, majd végigmegy azokon a szövegeken, amelyekben az adott K kifejezés legalább egyszer előfordul (ezáltal egy részkorpuszt képez), és ezekben a szövegekben mint részkorpuszban kiértékeli a többi episztemikus kifejezés előfordulási gyakoriságát.

A teljes korpuszban a gyakorisági lista adatai (melyben az első szám az abszolút gyakoriságot, a második a 100000 tokenre vetített relatív gyakoriságot jelenti egész számra kerekítve) a következők. A listát nem meglepő módon a *kell* (55256, 283) és a *lehet* (40663, 208) módbeli segédigék vezetik, de elől állnak az általános jelentésű *tud* (39420, 202), *tart* (20398, 104), *gondol* (8636, 44), *talál* (6331, 32) igék, a *kérdés* főnév (15004, 77), valamint a gyakori árnyaló partikulák (*is*: 32969, 169; *hiszen*: 8799, 45; *persze*: 8429, 43; *ám*: 5417, 27). A modális predikátumok, illetve módosítószók, mivel általában konkrétabb jelentésűek, inkább a középmezőnyben foglalnak helyet, közülük leggyakoribb a *biztos(an)* (6443; 33) és a *talán* (5301; 28), kissé ritkább, de még mindig elég gyakori a *várható(an)* (4881; 25) és a *valószínű(leg)* (2801, 14). Minél konkrétabb jelentésű egy szó, annál ritkábban fordul elő, így „sereghajtók” például a *gyanít*, *rémlik*, *vizio*, *magánvélemény*, *félő*, *kézenfekvő* kifejezések.

Az általam készített Python elemző program egy két oszlopból álló táblázatot generál, amelyből példaként a *javaslat* szó koozkurrenciáit mutatom be.

1. táblázat

A *javaslat* szó koozkurrenciái a korpuszban (részlet)

<i>javaslat</i> : 4806; 24	<i>javaslat</i> : 4806, 129; <i>javasol</i> : 1533, 55; <i>állásfoglalás</i> : 340, 40; <i>álláspont</i> : 1022, 36; <i>érvel</i> : 559, 35; <i>különvélemény</i> : 66, 35; <i>ellenvetés</i> : 30, 35; <i>lehető</i> : 1195, 31; <i>elképzelés</i> : 850, 30; <i>vél</i> : 1090, 28; <i>szükséges</i> : 1500, 28; <i>várható</i> : 1372, 27; <i>elfogadható</i> : 431, 25; [...] <i>kell</i> : 4006, 24; <i>lehet</i> : 3568, 23; <i>tart</i> : 3243, 23; <i>esetleges</i> : 639, 23; [...] <i>is</i> : 3107, 20; <i>hiszen</i> : 1746, 19; <i>lehetséges</i> : 636, 18; <i>gondol</i> : 1374, 15; <i>gondolat</i> : 485, 14; <i>persze</i> : 927, 11; <i>ám</i> : 1029, 17; <i>bizonyos</i> : 880, 16; <i>valószínűleg</i> : 803, 16; <i>alig</i> : 640, 12; <i>remél</i> : 560, 12; <i>esetleg</i> : 640, 12; <i>fél</i> : 387, 12; <i>képzelt</i> : 313, 12; <i>hisz</i> : 751, 11; <i>vajon</i> : 396, 10; <i>hát</i> : 463, 9; <i>ugye</i> : 280, 7
----------------------------------	---

Az első oszlopban a szó abszolút és relatív gyakoriságát látjuk a teljes korpuszban. A második oszlop valamennyi számadata szintén a *javaslat* szó gyakoriságára vonatkozik (!) az egyes részkorpuszokban. Így ha csak azokat a szövegeket tekintjük, ahol a *javaslat* legalább egyszer szerepel, akkor az abszolút gyakoriság ugyan azonos a teljes korpuszéval, a relatív gyakoriság viszont sokkal nagyobb, 129. Azokban a szövegekben, amelyekben a *javaslat* szó szerepel legalább egyszer, a *javaslat* szó összesen 1533-szor fordul elő, ez pedig 55-ös relatív gyakoriságnak felel meg, és így tovább. A példa nagyon egyértelmű tendenciát mutat a szövegszintű kookkurrenciák tekintetében. Az általános jelentésű, gyakori kifejezések mellett a *javaslat* szó hasonló gyakorisággal fordul elő, mint a teljes korpuszban (második oszlop közepe). Feltűnően gyakoribb viszont azon szavak környezetében, amelyek vagy hasonló jelentésűek, vagy ugyanahhoz a tipikus szcenárióhoz köthetők: egy javaslatot jellemzően megvitatnak, elfogadnak vagy elvetnek. A javaslat továbbá jellemzően a jövőbe mutat. Ugyanakkor azok a kifejezések is érdekesek, amelyek környezetében a *javaslat* ritkábban fordul elő, mint a teljes korpuszban. Ide tartozik az összes árnyaló partikula, legkülönösebben a kérdéshez kapcsolódó partikulák, valamint a bizonytalanságot kifejező szavak (*remél, fél, képzél, hisz, esetleg*). Ez arra utal, hogy a *javaslat* szót inkább határozott, tárgyilagos szövegekben használjuk, általában valamilyen megfontolt, alátámasztott nézettel azonosítjuk. Ezzel magyarázható, hogy a *szükséges* kifejezés környezetében gyakoribb, a *lehetséges* kifejezés környezetében ritkább az átlagosnál, valamint, hogy kookkurrencia-partnerei között túlsúlyban vannak a főnevek, a ritkán kombinált kifejezések pedig inkább igék, módosítószók, partikulák. A főnév kategoriális jelentésével ugyanis önmagában is valamilyen tárgyasult, tényszerű tartalmat asszociálunk. Ezért lehetséges az, hogy például az *elképzelés* környezetében gyakoribb, a *képzél*, illetve *elképzel* ige mellett viszont ritkább a *javaslat* az átlagosnál. Így tehát olyan jellemző használati mintákhoz jutunk, amelyek természetesen nem azonosíthatók a *javaslat* főnév sematikus jelentésével, de fontos adalékuul szolgálnak ahhoz, hogy az adott kifejezést leggyakrabban milyen szövegekben konceptualizáljuk.

5. Elméleti rendszerezés: Common ground. Ahhoz, hogy a gyakorisági adatok elemzése során ne csak egyes kifejezések használati, illetve jellemző konceptualizációs mintáit írjuk le, hanem eredményeinket általánosítani is tudjuk, megfelelő elméleti keretre van szükség. Ezt a keretet STALNAKER *c o m m o n g r o u n d* elméletében találtam meg.

STALNAKER (2002) szerint minden emberi kommunikáció mögött szükség-szerűen ott rejlik a diskurzus résztvevőinek közös tudása, amely a megértés alapfeltétele. Ennek egyik formája a *common belief*, a közös meggyőződés, amely akkor áll fenn, ha a diskurzus összes résztvevője meg van győződve egy állítás igazságáról, valamint arról is, hogy minden más résztvevő is meg van arról győződve. Az asszertív beszédaktusok általában arra irányulnak, hogy a megnyilatkozó individuális meggyőződéséből közös meggyőződés legyen. Ha egy társaságban azt mondom, hogy *Tegnap színházban voltam*, és semmi különleges ok nincs arra, hogy ezt valaki ne higgye el, akkor ez az információ mindenki közös

meggyőződésévé válik; ezt nevezi STALNAKER *belief change*-nek. Sokszor azonban – és ez különösen az intézményesített diskurzusokra jellemző – a diskurzusrésztvevő számára hátrányos lehet a *belief change* ösztönzése, például, ha később kiderül, hogy tévedett, vagy ha az adott információ miatt több diskurzusrésztvevővel konfrontálódik, ami által gyengül a pozíciója. Ilyenkor kifejezi, hogy nem azt akarja elérni, hogy kijelentését minden résztvevő saját meggyőződésévé tegye, hanem csak azt, hogy fogadják el, mint az ő individuális meggyőződését. Ez az *accomodation* folyamata. A diskurzusrésztvevők által ismert és tudomásul vett információk összessége alkotja a *common ground*-ot. Az általam vizsgált episztemikus kifejezések segítségével a megnyilatkozó árnyalt módon fejezi ki, hogy közlése a *belief change*-re vagy az *accomodation*-ra irányul-e.

Ennek alapján a vizsgált kifejezéseket négy csoportra osztottam. A korpuszvezérelt módszerből kiindulva a gyakorisági mutatók szolgáltak a csoportosítás alapjául, vagyis azon kifejezések tartoznak egy csoportba, amelyek a kvantitatív vizsgálat eredményei szerint egy szövegen belül egymással gyakran kombinálódnak. A kategóriák megnevezésénél azonban meglévő elméletekre is támaszkodtam, így STALNAKER munkáján túl G. HELBIG – A. HELBIG (1990) máig egyedülállóan részletes módosítószó-lexikonjának kategorizálásából is merítettem.

a) *Relatíváló kifejezések*. Ez az episztemikus kifejezések legnagyobb és egyben leggyakoribb csoportja, amelynek segítségével a megnyilatkozó explikálja, hogy nem szándéka a *belief change* elérése, hanem csak az *accomodation* a célja. Ezáltal saját meggyőződését relativálja, bizonytalan episztemikus hátteret generál, és jelzi, hogy meggyőződése csak egy a lehetséges meggyőzések között. Ide tartoznak a valószínűséget kifejező módosítószók; a *sejt, vél, tart, gondol, feltételez* stb. igék; a *sejtés, feltételezés, gyanú* stb. főnevek; a becslésre utaló határozószók, mint pl. *esetleg, körülbelül, viszonylag, aránylag* stb. Ezen csoport jellemzően gyakran lép fel árnyaló partikulákkal együtt, ugyanis közös vonásuk, hogy a szövegnek, illetve diskurzusrészletnek individuális, szubjektív árnyalatot kölcsönöznek.

b) *Távolságtartó kifejezések*. A kételkedés különböző formáit fejezik ki. Általuk a megnyilatkozó utal ugyan arra, hogy az adott információ a diskurzusban jelen van, mint egyes résztvevők meggyőződése, de nem *common belief* státuszú, és nem is válhat azzá. A leggyakoribb ilyen kifejezés az *aligha*, de a *kétkedik, kétség, kétséges, fél, félő, kérdéses* szavak is ebbe a csoportba tartoznak. Érdekes módon ezek a kifejezések nem állnak gyakran árnyaló partikulák környezetében, feltehetően azért, mert ezek által a megnyilatkozó egy meglehetősen tárgyilagos, távolságtartó, sőt elutasító pozíciót foglal el.

c) *Pozicionáló kifejezések*. A saját individuális meggyőződés hangsúlyozására szolgálnak. Ezek segítségével a megnyilatkozó egyértelművé teszi, hogy a diskurzusban az adott tényállás tekintetében különböző individuális meggyőzések vannak jelen, ő azonban egy világos, egyértelmű pozícióval rendelkezik. A relatíváló kifejezésekhez annyiban hasonlítanak, hogy a megnyilatkozó itt is lemond a *belief change* kezdeményezéséről, és csak az *accomodation*-t tűzi ki célul, ezt azonban magabiztosan teszi, ezáltal nem a tényállás bizonytalanságára utal, hanem saját pozícióját akarja egyértelműsíteni a diskurzusban. Ennek megfelelően

ezek a kifejezések teljesen más kookkurenciás mintázatot mutatnak. Leggyakoribbak közöttük a főnevek, mint pl. *vélemény, álláspont, állásfoglalás, nézet, javaslat, meggyőződés*; ezek gyakran névutós szerkezetekben (pl. *álláspontom szerint, a javaslat értelmében*) vagy funkcióiág szerkezetekben (pl. *döntést hoz, javaslatot tesz, beterjeszt*) épülnek be a mondatba. Környezetükben gyakori a *kell* módbeli segédige, viszont nem szolidarizálnak episztemikus jelentésű igékkel, valamint árnyaló partikulákkal sem. Mindez arra utal, hogy a megnyilatkozó saját pozíciójának rögzítése tényszerű szövegkörnyezetet igényel, alapvetően maga is tényközlés. A pozicionáló kifejezés stratégiai jelentőségű, amennyiben a megnyilatkozó azt is jelzi, hogy tudatában van más meggyőzéseknek is.

d) Episztemikus-faktikus kifejezések. A magyar nyelvtudományban eddig szokatlan kategóriát G. HELBIG – A. HELBIG (1990: 48–49) alapján vezetem be. Tényszerű közlések alátámasztására szolgálnak, és a *belief change* szándékát jelzik a megnyilatkozó részéről. Érdekességük azonban, hogy paradox módon mégis disszenszus-szituációt feltételeznek, amelyben a megnyilatkozónak külön érvelnie kell az álláspontja mellett, mert nem egyértelmű, hogy azt a többi diskurzusrésztvevő el fogja fogadni. Ha ez ugyanis egyértelmű lenne, akkor szükségtelen lenne bármilyen episztemikus kifejezés használata. A *Tegnap tényleg színházban voltam* mondattal a megnyilatkozó egyrészt határozott tényről közöl, egyben kifejezi szándékát, hogy ezt a meggyőződést mindenki tegye magáévá, ugyanakkor úgy véli, hogy van olyan diskurzusrésztvevő, aki ezt nem akarja elhinni. Ilyen kifejezések a *világos, egyértelmű, nyilvánvaló* melléknevek; az ezekből képzett határozó- és módosítószók; a *tényleg, valóban, valójában* stb. módosítószók; a *tény, igazság* főnevek. Ritkábban igék is használatosak ilyen szerepben: *leszögez, rögzít, kijelent, bizonyít, cáfol, visszautasít*. Ennek a csoportnak különlegessége, hogy míg az előző három csoportba tartozó kifejezések egy szövegen belül erősítik egymást azáltal, ha több hasonló kifejezést használunk egymás környezetében, ennél a csoportnál ez csak bizonyos mértékig van így. Ha ugyanis túlzásba visszük a használatukat, akkor olyan hatást érünk el, hogy mindenáron görcsösen bizonygatni akarunk valamit, és ezáltal belső bizonytalanságunkat leplezzük.

6. A német–magyar összehasonlítás eredményei. Germanistaként számomra a legérdekesebb eredmények a két nyelv összehasonlítása során alakultak ki. A common ground-elmélet alapján felállított csoportok mindkét nyelv episztemikus kifejezőeszközeinek rendszerezésére alkalmasak, ami azt mutatja, hogy az episztemikusság kifejezése valamiféle, az egyes nyelvek fölött álló közös argumentációs mintázatok mentén történik, amelyek az európai kultúrkör részének tekinthetők. Érdekes különbségeket mutat azonban az egyes kifejezőcsoportok súlya az adott nyelvű kommunikációban, amely az adott csoporthoz tartozó gyakorisági mutatók különbözőségében mutatkozik meg.

A távolságtartó, kételkedő kifejezések a német korpuszban lényegesen gyakoribbak, ezzel szemben a magyarban a pozicionáló kifejezések használata frekvenciáltabb. Néhány példa ekvivalens kifejezések gyakoriságára: a *kaum* a leggyakoribb

német távolságtartó kifejezés, gyakorisága 36-os.⁵ A magyarban a szintaktikától függően ekvivalense az *alig* és az *aligha*, melyek mindössze 15-ös és 3-as gyakoriságot mutatnak, vagyis együtt sem közelítik meg a *kaum* gyakoriságát. A leggyakoribb kételkedő főnév, a *Zweifel*, 7-es gyakoriságú. A magyar oldalon három főnévi ekvivalense is van ugyan, de ezek közül a *kétség* 2-es, a *kételey* és a *kételedés* pedig a 0,51-es mutatót sem éri el. Bár a kételkedő igék egyik nyelvben sem túl gyakoriak, a németben a *zweifeln* és a *bezweifeln* egyaránt 1-es gyakoriságot mutat, míg közös ekvivalensük, a magyar *kételedik* ige kerekítve 0-as gyakoriságú (kisebb, mint 0,51). Ezzel szemben a *javaslat* főnév 24-es, német ekvivalense, a *Vorschlag* 12-es, a *vélemény* 26-os, a *Meinung* 11-es, az *elképzelés* 7-es, az *Auffassung* 2-es,⁶ az *ismeret* 4-es, a *Kenntnis* 2-es, az *álláspont* 11-es, a *Standpunkt* 1-es (!), az *állásfoglalás* 2-es, a *Stellungnahme* 1-es gyakorisági mutatót produkált. Feltehetően ide tartozik a magyar *valószínűleg* módosítószó lényegesen nagyobb, 14-es relatív gyakorisága német ekvivalenséhez képest (*wahrscheinlich*: 8-as gyakoriság). Ez a módosítószó ugyanis egyfajta átmenetet képez a relativáló és a pozicionáló kifejezések között. Mint korábbi tanulmányomban kimutattam, a *talán*, *vélhetően* stb. módosítószókkal ellentétben, amelyek bizonytalanságot fejeznek ki, a *valószínűleg* jellemzően olyan szöveggörnyezetben használatos, amelyben az állítás, bár nem teljesen bizonyos, mégis plauzibilis indokokkal alátámasztható (vö. PÉTERI 2015). Ezáltal nagyobb magabiztosságra utal és tárgyilagosabb szöveggörnyezetet feltételez.

Ezen különbségekre egy átfogó kvalitatív szövegvizsgálat adott magyarázatot, amelyet itt helyszűke miatt csak összefoglalni tudok. Harmadmagammal végeztünk összehasonlító diskurzuselemzést (RADA–CSATÁR–PÉTERI 2021) egy a *Der Spiegel*-ben 2015. október 2-án és egy a *HVG*-ben 2015. szeptember 30-án megjelent cikk alapján, amelyek a migrációs válság tetőpontján az akkor kialakult helyzetről szóltak.⁷ Hangsúlyoznom kell, hogy mivel itt egy-egy szöveg összehasonlításáról van szó, a következtetések is csak hipotetikusak, és további szövegvizsgálatokkal kell verifikálni őket. Ugyanakkor meglehetősen plauzibilis magyarázattal szolgálnak az előzőleg megállapított gyakorisági különbségekre.

Az episztemikus kifejezések elemzésénél a német szöveg viszonylag kiegyensúlyozott eloszlást mutatott. A szöveg azon részére, amely a bizonytalan helyzetről szólt, a relativáló kifejezések sora volt jellemző. Majd a szöveg közepén a szerző a konkrét migrációs helyzetről áttért a német belpolitika belső

⁵ Az itt közöl adatok esetében csak a relatív gyakorisági mutatókat adom meg. A német és a magyar korpusz eltérő mérete miatt ugyanis az abszolút gyakorisági számok nem összehasonlíthatóak. A korpuszok nagy mérete miatt azonban a viszonylag kis relatív gyakoriság is nagy darabszámot jelent, így az 1-es gyakoriság a német korpuszban mintegy 270, a magyarban mintegy 195 példát.

⁶ Bár az *elképzelés* főnév ekvivalense a *Vorstellung* is lehet, episztemikus használatban (*elképzelésem szerint*, *az az elképzelésem* stb.) inkább az *Auffassung*-gal fordítható (*nach meiner Auffassung*, *ich habe die Auffassung*).

⁷ Melanie Amann et al., *An der Grenze*. *Der Spiegel* 2015/41. (2015. 10. 02), <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-139095775.html>; Pintér Sándor, *A szabadság forgott kockán*. *Heti Világgazdaság* 2015. 09. 30., https://hvg.hu/itthon/20150930_Pinter_Sandor_a_szabadsag_forgott_kockan (2021. 02. 01.).

vitáira, és a különböző belpolitikai szereplők álláspontjait ütköztette egymással, illetve esélyt latolgatott, hogy ki hogyan kerülhet ki ebből a helyzetből. A szöveg ezen része már nagy mennyiségben tartalmazta a legkülönbözőbb episztemikus kifejezéseket, leginkább a kétséget, kételyt kifejezőket, ritkábban a pozicionáló kifejezéseket is.

Ezzel szemben a magyar szövegben szinte csak pozicionáló kifejezések voltak, azok viszont szinte minden egyes mondatban. A szöveg egy belügyminiszteri sajtótájékoztatóról szól, ahol a belügyminiszter meglehetősen tárgyilagos stílusban ismertette a helyzetet, az újságíró pedig az átadott információkat evidenciális jelölőkkel látta el: *kijelentette, megjegyezte, kifejtette, emlékeztetett, Pintér szerint, véleménye szerint* stb. Ezután két ellenzéki politikus saját rögtönzött sajtótájékoztatót is tartott az előtérben, amelynek lényegét az újságíró hasonló módon foglalta össze. A szöveg érdekessége, hogy a különböző álláspontok térben és időben elkülönülve jelennek meg, és az újságíró sem érzi szükségét annak, hogy ezeket egymásra vonatkoztassa, egymással ütköztesse, illetve igazságtartalmukra vonatkozóan bármilyen saját véleményt fűzzön hozzájuk. Egyszerűbben kifejezve, míg a német diskurzusok résztvevői általában egymással vitatkoznak, miközben a másik résztvevő kijelentéseit, illetve nem egyszer a sajátjukat is relativálják, elhelyezik az adott diskurzuson belül, addig a magyar diskurzusokban elterjedt szokás (bizonyára nem kizárólagosan, de elég gyakran), hogy a diskurzusrésztvevők mintegy egymás mellett, de nem egymásnak fejtik ki álláspontjaikat, miközben nem lépnek egymással valódi interakcióba.

7. Összegzés. Tanulmányomban egy több éve folyó átfogó korpuszvizsgálat legfontosabb eredményeit foglaltam röviden össze. Az episztemikus modalitást a szó- és mondatszemantikai leírások helyett a diskurzus szintjén próbáltam elhelyezni, nem tagadva a kategória szó- és mondatszemantikai vonatkozásait sem. A megnyilatkozó ugyanis a diskurzusban többféle módon pozicionálja önmagát, illetve ezáltal a lehetséges diskurzuspartnereket is. Ezért hoz létre szövegéhez episztemikus háttérrel, mégpedig nem egy kifejezés segítségével, hanem grammatikalizált és lexikális kifejezések egymáshoz kapcsolásával. Ezeknek a szövegszintű kapcsolatoknak a feltárásához egy corpus-driven módszert alkalmaztam, amellyel az episztemikus kifejezések egy szövegen belüli közös előfordulásának (kookkurrenciájának) gyakoriságát mértem. Az elméleti rendszerezéshez STALNAKER common ground elmélete szolgált alapul, amelynek segítségével négyféle episztemikus háttérrel tudtam elkülöníteni. Kiderült az is, hogy a német és a magyar szövegekben ugyanazt a négy háttérrel találhatjuk meg, ami arra utal, hogy a pozicionálás módjai legalábbis az európai kultúrkörben hasonlóak. Viszont ezen hátterek használati gyakorisága jelentős eltérést mutat, amely a német és magyar diskurzusaktorok különböző diszkurzív stratégiáival magyarázható.

Kulcsszók: episztemikus modalitás, diskurzuselemzés, korpusznyelvészet, common ground.

Hivatkozott irodalom

- ABRAHAM, WERNER 2009. Die Urmasse von Modalität und ihre Ausgliederung. Modalität anhand von Modalverben, Modalpartikel und Modus. In: ABRAHAM, WERNER – LEISS, ELISABETH Hrsg., *Modalität. Epistemik und Evidentialität bei Modalverb, Adverb, Modalpartikel und Modus*. Stauffenburg, Tübingen. 251–302.
- ABRAHAM, WERNER 2012. Illocutive force is speaker and information source concern. What type of syntax does the representation of speaker deixis require? Templates vs. derivational structure. In: ABRAHAM, WERNER – LEISS, ELISABETH eds., *Modality and Theory of Mind Elements across Languages*. De Gruyter, Berlin–Boston. 67–108. <https://doi.org/10.1515/9783110271072.67>
- ÁGEL, VILMOS 1999. Grammatik und Kulturgeschichte. Die raison graphique am Beispiel der Epistemik. In: GARDT, ANDREAS – HASS-ZUMKEHR, ULRIKE – ROELCKE, THORSTEN Hrsg., *Sprachgeschichte als Kulturgeschichte*. De Gruyter, Berlin – New York. 171–223. <https://doi.org/10.1515/9783110807806.171>
- BUBENHOFER, NOAH 2016. *Sprachgebrauchsmuster. Korpuslinguistik als Methode der Diskurs- und Kulturanalyse*. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- BUSSE, DIETRICH 2008. Diskurslinguistik als Epistemologie. Das verstehensrelevante Wissen als Gegenstand linguistischer Forschung. In: WARNKE, INGO H. – SPITZMÜLLER, JÜRGEN Hrsg., *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. De Gruyter, Berlin – New York. 57–87.
- DÉR CSILLA ILONA 2020. *Diskurzusjelölök és társulásaik a magyar nyelvben*. L’Harmattan Kiadó, Budapest.
- DI EWALD, GABRIELE 1999. *Die Modalverben im Deutschen. Grammatikalisierung und Polyfunktionalität*. Niemeyer, Tübingen. <https://doi.org/10.1515/9783110945942>
- FELDER, EKKEHARD 2013. Faktizitätsherstellung mittels handlungsleitender Konzepte und agonaler Zentren. In: FELDER, EKKEHARD Hrsg., *Faktizitätsherstellung in Diskursen. Die Macht des Deklarativen*. De Gruyter, Berlin–Boston. 13–28. <https://doi.org/10.1515/9783110289954.13>
- FOUCAULT, MICHEL 1972. *L’ordre du discours*. Gallimard, Paris.
- HABSCHIED, STEPHAN 2009. *Text und Diskurs*. Wilhelm Fink Verlag, Paderborn.
- HELBIG, GERHARD – HELBIG, AGNES 1990. *Lexikon deutscher Modalwörter*. Enzyklopädie Verlag, Leipzig.
- HUNDT, MARKUS 2003. Zum Verhältnis von epistemischer und nicht-epistemischer Modalität im Deutschen. Forschungspositionen und Vorschlag zur Neuorientierung. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 31: 343–381. <https://doi.org/10.1515/zfgl.2003.31.3.343>
- KELLER, REINER et. al. 2015. Diskurse untersuchen – ein Gespräch zwischen den Disziplinen. Teil 2. Disziplinäre Zugänge. *Zeitschrift für Diskursforschung* 2015: 183–207.
- KRATZER, ANGELIKA 1991. Modalität. In: STECHOW, ARNIM VON – WUNDERLICH, DIETER Hrsg., *Semantik. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. De Gruyter Berlin – New York. 639–650. <https://doi.org/10.1515/9783110126969.7.639>
- KUGLER NÓRA 2020. Szükséges-e mégni a modális erőt, és ha igen, hogyan? *Magyar Nyelv* 116: 429–441. <https://doi.org/10.18349/magyarnyelv.2020.4.429>

- LEISS, ELISABETH 2012. Epistemicity, evidentiality and Theory of Mind. In: ABRAHAM, WERNER – LEISS, ELISABETH eds., *Modality and Theory of Mind Elements across Languages*. De Gruyter, Berlin–Boston. 37–65. <https://doi.org/10.1515/9783110271072.39>
- LYONS, JOHN 1977. *Semantics*. Vol. 2. Cambridge University Press, Cambridge.
- PERKUNH, RAINER 2007. Corpus-driven. Systematische Auswertung automatisch ermittelter sprachlicher Muster. In: KÄMPER, HEIDRUN – EICHINGER, LUDWIG M. Hrsg., *Sprachperspektiven. Germanistische Linguistik und das Institut für Deutsche Sprache*. Narr, Tübingen. 465–491.
- PÉTERI ATTILA 2015. A valószínűleg mondathatározó szemantikája és szintaxisa kontrasztív kitekintéssel. *Magyar Nyelv* 111: 9–20, 204–218. <https://doi.org/10.18349/magyar nyelv.2015.1.9>, <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2015.2.204>
- PÉTERI ATTILA 2016. Modális diskurzív szerkezetek. Az episztemikus kifejezések kapcsolódásának vizsgálati módszerei szövegtörzsben. In: REMÉNYI ANDREA ÁGNES – SÁRDI CSILLA – TÓTH ZSUZSA szerk., *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 261–271.
- RADA, ROBERTA – CSATÁR, PÉTER – PÉTERI, ATTILA 2021. An der Grenze. Perspektiven einer diskurslinguistischen Analyse für den universitären Deutschunterricht. *Deutsch als Fremdsprache* 58: 96–108. <https://doi.org/10.37307/j.2198-2430.2021.02.05>
- SIMON GÁBOR 2018. Az igei jelentés metaforizációjának mintázatai. Nyelvtan- és korpuszvezérelt esettanulmányok. *Jelentés és nyelvhasználat* 5: 1–36. <https://doi.org/10.14232/jeny.2018.1.1>
- SPITZMÜLLER, JÜRGEN – FLUBACHER, MI-CHA – BENDL, CHRISTIAN 2017. Soziale Positionierung als Praxis und Praktik. Einführung in das Themenheft. *Wiener linguistische Gazette* 81: 1–18.
- STALNAKER, ROBERT 2002. Common ground. *Linguistics and Philosophy* 25: 701–721. <https://doi.org/10.1023/a:1020867916902>
- TÁTRAI SZILÁRD 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 131. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- TOGNINI-BONELLI, ELENA 2001. *Corpus Linguistics at work*. Benjamins, Amsterdam.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk. 2017. *Nyelvtan*. A Magyar Nyelv Kézikönyvtára. Osiris, Budapest.
- WARNKE, INGO H. – SPITZMÜLLER, JÜRGEN 2008. Methoden und Methodologie der Diskurslinguistik. Grundlagen und Verfahren einer Sprachwissenschaft jenseits textueller Grenzen. In: WARNKE, INGO H. – SPITZMÜLLER, JÜRGEN Hrsg., *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. De Gruyter, Berlin – New York. 3–54.

Modal force – modal quality

A contribution to the corpus-supported analysis of linguistic modality

Epistemic modality is mostly treated in linguistics as a word or sentence semantic category. In the present study, this category is presented at the level of the text or discourse. By means of a quantitative study on a large text corpus, it is shown that the ways of expressing epistemic modality

are combined within the text according to certain conventional patterns and, taken together, they constitute the epistemic background. The speaker thereby positions both himself and his discourse partners. The possible epistemic backgrounds are described within the framework of common-ground theory. At the end, a German–Hungarian comparative analysis is presented in which interesting differences in the communicative strategies of the German and Hungarian discourse participants are brought to light.

Keywords: epistemic modality, discourse analysis, corpus linguistics, common ground.

PÉTERI ATTILA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem